№ 9 ۳ دیکابر ۱۹۰۷ سنه دوشنبه ۱۱ ذوالقعده ۱۳۲۵ سنه

الاصلاح

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

قزانده نسخه‌سی ۷ تین — علمی ادبی هفته‌لك غزیته — چیت شهرلرده ۹ تین

اخطار:
یباراسگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه اختیارلیدر. باصلمغان مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیته‌نك بهاسی
سنه‌لك ۳ صوم آلتی آیلق ۱ صوم ۵۰ تین ۳ آیلق ۱ صوم شاکردلر ایچون ۳ آی‌غه ۷۵ تین قزان شاکردلرینه آیلاب ۲۵ تین.

آدرس:
Казань, Номера „БОЛГАРЪ“
Редакцiя газ. „ЭЛЬИСЛАХЪ“
Телефонъ № 748

سیاسی مقاله، الاصلاح اداره‌سنه، بنم جهالتلرم، کتابلر حقنده محاکمه، مدرسه خبرلری، خاتون‌قز عالمی، فیلیه‌تون.

قزان ۳ دیکابر

روسیه‌ده‌توطن ایتکان روس‌توگل خلقلارنڭ، اوز تللرینده واوز روحلرینده تربیه ایته طورغان مکتبلری برسیده حکومتدن اعانه آلمی، بلکه ملتنڭ خالص اوز آقچه‌لرینه دوام ایته‌در. بو آخرغی یللرده پالاکلرنڭ ملی مکتبلر وملی مدنیتنی حمایه ایچون آچلغان، «ماتیس» جمعیتلری بیك آز وقتده بتون‌پولشه‌نڭ هرپوچماغینه ۸ یوزگه یقین مکاتب ابتدائیه وبرمقدارده اورته درجه‌لی مکتبلر آچارغه ئولگردی.

باشقه‌لر طرفندن اعانه توگل، بلکه هرتورلی قصنقیلقلر کورووی جمعیتنڭ روحانی ومادی قوّتینه ضعیفلك کیتره آلمادی، جمعیت یلدن یل اشین ظورایتدی وحاضرده‌ده ظورایته وتکمیل ایته بارادر.

جمعیتنڭ اوّل ظهور ایته باشلاغان وقتنده‌ده هیچ بر پالاك، جمعیة، آقچه یوقلقدن اشدن عاجز بولر دیب اویلاونی اوزینه تجویزده ایتمی وبلکه تورلی یاقدن بولاچق قصنقیلقغه قارشی چدارلق قوّتکنه جیارغه کیره‌ك دیب اویلی ایدی.

موندن صوڭ، پالاکلرنڭ آز بولسه‌ده حقوقلری آرتدرلب، پالاك مدنیتینی صاقلامق ایچون لازم بولغانده بو، وموڭ شیکلی ئلله نیقه‌در جمعیتلر کوز آچب یومغانچی، پولشه‌نی مکتبلر یله‌ن طوتراچقدر. پالاکلر، موندن آلتی یوز یل اوّل بابالاری کییب یورگان قالبسز کییملرینه

کیمیلر، صاچلرینده بابالاری یورتکان قیافتده یورتمیلر، لکن، شولایده ملیتلرین صاقلیلر وپالاك مدنیتینی بتون کوچلری بلەن حمایه قیلالر، مونه بولارنی ملی دیەرگه ممکن، بولار حقیقی ملیلردر. بولار بیك کوبدن، بیك یاخشی ایتب، کییم وصاچ بلەن ملیة صاقلانمی، بلکه آنڭ مدنیتی ومعارفی بلەن صاقلانه ایکانچیلگین بلگانلر واوزلرینڭ معارفلری آرقاسینده ملیةلرین جویالتمی کیلەدرلر.

اما بز، بز تاتارلر، اوزمزنی شولقدر ملیلر دیب اویلابده، ملیتمزنی صاقلار ایچون نرسه قیلامز؟ اوزمزنڭ منقرض بولماومز ایچون نیندی چارەلرگه طوتونامز؟

مالاخای بورك کیەمز، قزل تویەلی کازاکی، صاورلی چیتك، بیك یەمسز تگلگان چیکمان کیەمز، کییملرمز صاچلرمز - بارسیده بابالارمز. نقیچه، لکن مونڭ بلەن ملیتمزنی صاقلی آلاچقمزمی؟ مونڭ بلەن باشقه خلقنڭ مدنیتی آستینده ایزلمەیەچکمزمی؟

یوق، ملڭ مرتبه یوق!

بزنڭ کوز آلدمزده: چواش، چیرمش، صامویدلر آلار کییملرین حاضرگه قدر صاقلاب کیلەلر لکن مونڭ بلەن ملیةلری صاقلانغانمی؟

بزگه بو قوملرنی قاراب عبرتلەنورگه وشولاردن اوز حالمز ایچونده بر نتیجه آلورغه وقت، کییم، صاچ بلەن صاقلانو اوهاملرین طاشلاب، اساسلی سببلرگه-عروة وثقیغه طوتنرغه وقتدر!

اوزین ملی دیب یورگان تاتارلرمزغه یوق فرضلرنی طاشلاب، چن ملیة قاراولچیسی بولغان مکتبلرگه طوتنرغه وآلارنی شول وظیفەلرین ایفا ایتەرلك درجەگه منگزرگه تیوشدر.

بلکه بزگه، پالاکرده آنچه کوب شونلقدن، آلار مکتبلرین آلب بارا کوبەیته ویاخشرته آلالر دیەرلر.

لکن بو اعتراضلر اورنسز: چونکه اسلام بزگه اول طوغریده ایڭ آنسات وایڭ اوڭغایلی یولنی کورسەتب قالدرغان، باری دیانت ودیندن فائدەلەنه بلرگه کیرەك، فقط هیچ برەوگه فائدەسی تیمی تورغان نوافل وصوری صوفیلقدن اعتبارنی آلب فرائضگه بیررگه کیرەك.

اسلام تاریخی بلەن بلش کمگەگنه معلوم تورل که، زکات، اسلام حکومتلرینڭ داخوت بودژەتینڭ ایڭ ظور اورن طوتقان؟ زکاتدن نیقدر فقها وعلماغه حکومت وظیفەلر تعیین ایتکان، نیقدر عاجزلرگه یاردم ایتکان.

اگر روسیهٔ وسطی تاتارلرینڭ بتون مستملکاتینی ٣٠ میلیون صومغنه تخمین ایتسەکده، هر یلده بو مسلمانلر ٧٥٠،٠٠٠ صوم زکات چغاررغه مجبورلردر اگر شوشی مقدارنڭ ٢/٣ ئلوشیگنه بر جمعیتکه جییلبده مکتبلر فائدەسینه صرف ایتلەچك بولسه، تاتار ملتینڭ علمی درجەسی بیك آز وقت ایچندە بیك کوب کوتەرلەچکدر.

اگرده شول زکاتنڭ ٢/٣ ئلوشینی - یعنی ٥ یوز ملڭ صومنی ایکیگه بولب یارمین مکاتب رشدیەلرگه، ویارمینده مکاتب اعدادیەلرگه صرف ایتکانده (مکاتب ابتدائیەلر خزینه حسابیندن طوتولا باشلاوی امید.)

هر رشدیەگه ٦٠٠ صوم وظیفەلی دورت معلم، ٤٠٠ صوملی فاطیر و ٣٠٠ صوم داخلی مصارفلرینه حسابلاب وهر مکتبده ٦٠ شاگردن وآلارنڭ هر برسیندن ١٠ صوم دخولیه داخوتی حسابلاغانده ١٠٠ رشدیه، هر اعدادیەگه (٤ صنف) ١٢٠٠ صوم وظیفەلی ٤ معلم ٦٠٠ صوملی فاطیر و ١٠٠٠ صوم داخلی مصارفلرگه حسابلاب، هر بر مکتبده ٥٠ شاگرد وهر بریندن ٢٠ صوم دخولیه حسابلاغانده، ٥٠ مکاتب اعدادیه تربیه ایتله آلادر. ایکنچی سوز بلەن ایتکانده هر یلنی اون ملڭگه یقین تاتار بالاسی تربیهٔ حیاتیه آلادر.

بوعددلر فقط تخمینی بواب اشکه باشلاغاچ بر نیقدر کیەوی‌ده ممکندر. لکن شولایده، اگر زکاتلرمز برگه جییلب اورنلی بیرگه صرف قیلندقده، ملتمز ایچون ئلله نیقدر ظور فائده‌لر کیتره‌چه‌گی شبهه‌سزدر. فقط دینی قوری صورة‌دن عبارت ایتب، ماشینالنی قیلنه طورغان تکلفلرون ترکیب ایتمیچه، فلسفی وحکمی استفاده ایته بلورگه کیره‌کدر.

مونڭ ایچون‌ده درجه‌لرین بحق احراز ایتکان روحانیلر، وآلارنڭ بولوی ایچونده، شوشی جیمرلورگه بتکان مکتبلرمزنی اصلاح لازمدر.

دوما

۳ نچی دومااوزینڭ بر آیلق حیاتنده، اشلکی دوما، اسمین آلورغه صلاحیتلیمی، ایدیکنی اثبات ایتوب بتره آلمادی.

۱ نچی نویابر باشندن بوکونگه قدر دومانڭ اشله‌گان اشلری اوشبولردن عبارت: کامیسیه‌لر صایلادی، مانارخغه آدریس تقدیم ایتدی (آدریسده اداره‌ٔ مشروطه دیگان سوز هم روسقه باشقه‌خلقلرنڭ حقلی طلبلرینڭ وجودینه دومانڭ طرشاچاغی کرتلمه‌دی) حکومتنڭ دیکلاراتسیه (کیله چکده‌گی حرکتینڭ پراغرامماسی) طڭلادی. دیکلاراتسیه‌ده مینیستلر رئیسی اصطالیپین: «حاضرده روسیه‌ده بولوب طورا طورغان حادثه‌لرگه حکومتنڭ قوّت قارشی قویاچق ایکانینی اعلان ایتوب، ۱۷ اوکتابر مانیفیستی وآنده خلقغه بیرلگان حریتلر حقینده بر سوز بولسه‌ده ایتمادی. حکومتنڭ بو دیکلاراتسیه‌سینه قارشی آپپازیتسیه (حکومتکه مخالف طرف) خطیبلری:» حکومت ئلی حاضرده‌ده قوّتنی حقوق ونظامدن آلده یورترگه تلی ایکان دیب سویله‌سه‌لرده، اوڭلر وآکتابریستلر دیکلاراتسیه‌نی قول چابوب قارشی آلدیلر. آپپازیتسیه خطیبلریندن رودیچف، اوزینڭ، دیکلاراتسیه‌گه قارشی سویله‌گان وروسیه پارلامینتلریننده حاضرگه قدر سویله‌نگان خطبه‌لرنڭ آراسنده ایڭ اثرلیلرندن برسی بولغان خطبه‌سی ایچون، اوڭلر وآکتابریستلر طرفیندن دومانڭ ۱۵ مجلسینه کرتلمه‌سکه حکم ایتلدی. مونden باشقه، دوما دخی، مالیه ناظرینڭ روسیه مملکتینڭ بودژه‌تی (داخوت وراسخوتلری) حقینده‌غی خطبه‌سینی طڭلادی. مونه حاضرگه قدر دومانڭ اشله‌گان اشلری

بو دومانڭ مسلمانلر-دیپوتاتلریده بیك اوزینه موافق صورتده جیاغان: اگر حیدرف دیگان بر ساتسیال دیموکراتنی استثنا ایتسه‌ك، مسلمان فراکسیه‌سینڭ تاکتیکاسی دیپوتاتلردن محمودفنڭ «روسکوی اصلووُا» غزیته‌سی مخبرینه سویله‌وینه قاراغانده شوندن عبارتدر: مسلمانلر پولشا آفتانومیه‌سینه مخالف، روسیه‌نڭ بولنماوین چن کوڭللری بله‌ن تایلر وشول حقده حکومتکه اعانه ایته‌رگه حاضرلر. ملی مسئله‌لرده آپپازیتسیه طرفینده بولسالرده، بیر مسئله‌لرینده روس پامیشچیکلری اوڭلر بله‌ن طاوش بیره‌چکلر. یعنی کرستیانلرغه قارشی زور بیر خواجه‌لرینڭ فائده‌لرین حمایه قیلاچقلردر.

دیکلاراتسیه‌گه جوابامسلمان فراکسیه‌سی اسمندن صرتلانوف سویله‌دی: خطبه‌سینده اوڭلرغه بیك تاریلکه طوتب، یاپون صوغشینده گیپورگییفسکی کریست آلغان تاتار گینیراللری وصالداتلری بلان ماقتانب، تاتارلر باری دینی وملی تعیین حقوق قنه صوریلرده دیب، عموم حریت وعدالت حقینده بر سوزده ایتمیچه تمام ایتدی. صرتلانف افندینڭ ریچی چن روسلرنڭ بیك خوشینه کیتدی بولورغه کیره‌ك: خطبه‌سین بولوب برنیچه یبرده دومانڭ فقط اوڭ یاغی قول چاپدی. خطبه تمام بولغاچده صوللر، کاده‌تلر آکتابریستلر تیك طورب پوریشکیوُیچ توابعی قول چابدی.

الحاصل همه‌سی کیره‌کچه بارا!

ف. امیرخان

الاصلاح اداره‌سینه

۷ نچی نومر الاصلاح‌نڭ باش مقاله‌سی غایت مهم بر مسئله‌دن بحث آچقان. مقاله اوزینڭ سؤالینه قارشی جوابینی بیروب مسئله‌نی بر آز ینگللشدرگان.

لـکن بو مسئله بر ایکی صحیفه‌لك بـر مقاله‌ده کیرا گنچه آڭلاشلورلق بولمغانغه بوخصوصده بزده برایکی صحیفه نرسه یازوغه لزوم کوره‌مز.

مقاله صاحبی بوصوڭ سنه‌لرده روس مکتبلرینه کروب اوقوچی طلبه وطالبات‌نڭ کوبایوین کورساته وبونڭ قارشوسینه بزنڭ مدرسه‌لرمزنڭ یلدن یـل بوش. وشاکردسز قالغانلرین سویلی. بو سوزلر البته اعتراض وبحث‌که اوغرارلق توگل بزنـڭ گناهلرمز شوملغینه قارشی بـوسوزلر شولای دوب دورسدر. ولـکن مقاله صاحبی «بوسؤال مقلیدر. لـکن جوابیده بیك آصات وبرگنه قاتلیدر: . .» دیب جوابقه مباشرت قیله. لـکن اوشبو مقاله‌ده بولغان جوابلر شولقدر قاتلاولیدرکه اول قاتلاولرنی آقتاروب وکوتارگالـب قاراشدرغاچ قاتلاو آستنده قاتلاو ظهور ایته‌در.

مقاله آچق ترکیچه گوزل عبارتلی شونڭ ایچون بز الاصلاح‌ده بولغان مقاله‌نڭ شرح وایضاحینه کرشمای جواب آستنده بولغان بعض برقاتلاولرنی‌غنه باشقه برعبارت برله ترسیم وتصویر ایتمگه کریشمك بولامز. شویله‌که :

روسلر حاضرده کوز آچدیلر بیك تیزلك برله اورتا مکتب‌لرین کوبایته‌لر وعالی مکتب‌لرینه صیوشه آلمیلر. امـا بزنڭ مسلمانلر مدرسه‌لردن بیزه بارالر وتارالا بارالر بونده سبب نه‌در؟..

بزنڭچه بو سؤالنڭ جوابی بیك آصات توگل بونده سبب‌نی بخارادن قایتقان زورچالمالی متعصب مدرس‌لر اوستینه گنه سلته‌مك تمام بولوب بتماسه کیراك.

بونده بزگه فقط برنرسه‌نی خاطرگه توشورو کیراك یعنی مکتب ومدرسه‌لرگه کروب اوقودن مقصود نرسه؟..

بزنڭ آرامزدن پك کوبلر: «اوقودن مقصود» عالم بولمق وعلم برله عمل قیلمق وعمل برله ثواب تابمق، اوجماخقه کرمك ودیدار کورمك دیسه‌لرده حقیقت‌ده بو سوزلر ریا وتصنع وتلبیسدن حالی توگلدر.

مدرسه‌لرگه کروب اونار یگرمیشار سنه یاتقان کیمسه‌لر هیچ شبهه‌سز لوازم آلونی ومحترم بولونی قصد ایته‌لر ایدی حالبوکه اول لوازم‌لرنڭ اهمیتی کوندن کونگه جوغالا بارا. بس دنیا ترکلـگی نیدن عبارت ایکاننی بلگان کمسه‌لر مدرسه‌ده نیشلاسونلر؟ حاضرده مدرسه‌لرده یاتولر بـرله گیمنازیه‌لرده ودارالفنون‌لرده اوقولرنڭ آرالرنده‌غی آیرمالر بیك گوزل معلوم بولدی. مدرسه‌لرده چیـرك عصر یاش عمرلرنی ضایع ایتوب هیچ نرسه‌گه یارامی چغوغه قاراغانده آزغنه عقلی وفکری بارکشی دنیاده ایرکلی طورونی آرتق کوره.

بزنڭ ظنمزچه بزنـڭ نتیجه‌سز وعاقبت‌سز مدرسه‌لرمزنڭ شاگردلردن بوشاب قالولری بـرده عجب توگل بلـکه شول مدرسه‌لردن یاقا قوتقارغان یکت‌لرنڭ گیمنازیه‌لرگه ودارالفنون‌لرغه طولماولری عجب.

لـکن تاتار عالمی وتاتار احوالینی ایسکه توشورگانده بو اشده عجبی نیسی بولمغان طبیعی وعادی اشکنه بولوب قالادر چونکه آتاسی‌نڭ قاروینه واستادینڭ بـد دعاسینه ارغامـا مدرسه ظلمتندن اچقنغان کیمسه برنیچه موانع‌نڭ بارلغندن اورتا وعالی مکتب‌لرگه کره آلمی. بو کیمسه‌نڭ آندای مکتب‌لرگه کـررلك حاضرلـگی بولماو وخصوصی صورتده حاضرلنورلك آقچه‌سی بوقلق وبوندای اشلرنڭ بو کونگه‌چه معروف توگللـگی وبونلردن باشقه بعض نرسه‌لر بیچاره‌نی مقصودندن

محروم ایته‌لر. بزنك اعتقادمزچه بو اشلر شولای
لکن بوندن بیك مهم باشقه بر مسئله ظهور ایته‌در:
بزنك اوز مدرسه‌لرمز اعتقادلرنی بوزشدروب سلامت‌الکارنی یوق ایتوب قدرلی خیرچی قیلودن باشقه یمشنی ویرمسه‌لر بوندن صوك مدرسه‌لر نیگه کیراك بولور؟ ...

لکن بونده بیك آصاتقنه برجواب بیرله‌سنی سیزوب طوره‌مز ؛ جواب بیرلورگه : مدرسه‌لرمز توزاتلسه، مدرسه‌لرمزده درست اعتقادلر اوگراتلسه، مدرسه‌لرمز حفظ صحت قواعدینه موافق قیلونسه، اویله قیلونسه بویله قیلونسه مدرسه‌لرمز یخشی یمش ویررلر...

واقعا اول چاغنده (اگر شولای قیلونه قالسه) شاکردلر درست اعتقادلی وکیك افکارلی، سلامت تن‌لی بولوب چیقسه‌لر چیغارلر ایدی لکن ملت آنلرنك حقوقینی‌نی برله رعا قیلور ایکان آنلر نیچوك کیچنورلر ایکان ؟

مونه ایندی مقصودلر بر آز آکلاشلسه کیراك یوقاریده‌غی آصات جوابنك آستارنده نیلر بوکلانوب یاتقانی توشونلسه کیراك.

حاضرگه بوقدر ایله سوزنی کیسه‌مز.

(چغتای)

بنم جهالتلرم

دنیاده اولانلرنك هربرنده برتورلی جهالت اولور ایسه‌ده، ضرری بالکز اوزلرینه عائد اولوب، باشقه‌لره تیکماز، حتی که بالعکس برینك جهالتی ایکنچی برینك فائده کورمه‌سینه سبب اولور: فقط بنم جهالتم بویله دگلدر. ابوالقاسم الطنبوری باشماق قدر مشئوم وشیطان یروی قدر نهایتسز اولان جهالتمدن هم باشقه‌لر هم کندم ایچون ضرر اولور.

حسینیه مدرسه‌سینك برنچی اعدادی صنفلرینه «اربعین» کتابنی کچن سنه بن اوقوتمش ایدم. امتحان وقتنده، حدیثلرنی درست اوقی آلمادقلری بیان ایدلنور، (الاصلاح نومیر ٦). باشقه سببلر ایله برلکده بو خصوصده بنم‌ده دخلم اولسه کرك. مدرسه‌دن چیقدیغم کوندن اعتبارا کندی کندیمدن درس آلمق اصولی ایله، علمنك الفباسندن تحصیل باشلادم وخیلی ساعتلرمی عربیات طوغروسینه صرف ایتدم ایسه‌ده وقت اوتدیکی ایچونمی، یا که اجتهادم یرنده اولمادیغندنمی نه‌دندر، عرب سوزلرنی درست اوقورغه وعربی عبارتلرنی خطاسز سویلرگه هنوز موفق اوله‌بیلمادم، بوزلر ایله عربی کلمه‌لرنی بیله طوروب یاکلش تلفظ ایتدیکم کندیمه‌ده معلومدر، اما بیلمیه‌رك خطا سویلمکده اولان سوزلرم بیکلر ایله اوله‌چغنده شبهه‌م یوق.

بوکبی آدملرنك شاکردلر ایچون سوءتأثیری اوله‌چغی معلومدر. بوکبی آدملر ادیب وفاضل اسمینی کوتاررلر ایسه، دنیاده ادیب وفاضل عنوانی آلمیه‌چق برفردده قالماز.

بنم جهالتمنك ضرری حتی بتون ملتکه ٣١نچی مارت نظامی طوغروسنده تیکمشدر. بونی کندیم‌نه قدر یاشرر ایسه‌م‌ده زمان یاشرمیه‌چکدر. بناءعلیه کندی قصورمی کندیم اعتراف ایدر ایسه‌م، احتمال‌که جزاسی برقدر یکل اولور.

شویله: پیتربورغده مسلمان کامیسیه اعضالری اسملرینه اوله‌رق ١٥ ماده‌دن عبارت برلایحه ویرلدیکندن صوك بزلر «غراندا وتیل» اسملی یرگه بونلرنك مجلسلرینه واردق. مسئله حقنده هرکیم سویلاب نوبتنی کچردی. بن، فکرم یتدیکی قدر لایحه‌نی انتقاد ایتدم، ملت قاشنده نه‌کبی تأثیری اوله‌چغی خصوصنده ملاحظه‌لرمی سویلادم. «سوزمی کمگنه کیسار ایکان؟ بناره آلسه‌م بارار ایدی، بررسی سوزمی اوزوب مقصودمی اونوتدرماسه یارار

ایدی» دیه یوز تورلی قورقولر ایله سویلاهمده عاقبت بین‌الخوف والرجا مقصودمی تمـام ایتدم.

بو وقت صبرسزلنوب طورمقده اولان برعالیجناب حضرت بـنـم سوزلرمنك آراسنده برقاچ دفعه‌لر تکرار ایدلمش «شیك» سوزنی اورتایه صالدی. جماعت! بورضا قاضی «شیك‌شبهه» دیه سویلیدر، آڭلادڭزمی؟ دیدی. حضورلانوب قچقروب کولدی. واقعا ایچمدن تفتیش ایدوب قارادیغمده معلـوم اولدی‌که بن هروقت «شك» کلمه‌سینی «شیك» روشنده سویلرم ایمش. عیبلی آدم نه‌دیه بیلور؟. مجلسده آنچق « بوبر تاتارلقدر! » دیـه مقابله‌ده بولندم. هرنه ایسه حضرت‌که اوغرلر اولسون، بر خطامی توزاترکه سبب اولدی، فقط آغزم‌همیشه‌ده لازم درجه‌ده اطاعت ایتماز، کوب وقت «شیك» صورتنده سویلر . حضرت ایسـه کامیسیه‌گه وبنـم سوزمه اجنب اولان باشقه برسوزگه کرشدی ومعلو- ماتی ایله حضارنی ممنون ایلدی . هرنه قدر سوز آراسنده «مسجد» و «مکتب» کلمه‌لرینی «ماچت» وتانك ضمی‌ایله «مکتب» دیـه سویلادی ایسه‌ده بن‌آغز آچمادم . زیـرا مجلس ، الفاظدن بحـث ایلر وعلم‌لسان تفتیش ایچون دگل بـلکه باشقه برشی ایچون تأسیس ایدلمشدر. بن‌کندی بحثم حقنده سوز سویلانمکی آرزو ایلر ایدم ، فقـط حضرت یاواش یاواش بتونلای باشقه برمسئله‌گـه کردی ونصیحت یوزندن‌ده: «حدیث شریف علیکم بالسواد الاعظم دییور» دیه « السواد » سوزینی سینك‌کسری ایله اوقودی. برنچی وایکنچی دفعه- لرنك توزدم، فقط جهالتم قباحتی اوله‌رق اوچونچی دفعه‌سنده:«حضرتـ شیكـ نك جوابنی ویررسز!» دیدم. بویله دیمامش اوله ایدم، نه‌اولور ایدی؟ فقط چوق خطا ایتدم توزمادم. بوسوزم حضرتنك عظمتنه طوقندی واوستنه کوك یه‌رلمش قدر کیفی کیتدی. هرنه قدر یوسف حاجی: «یوق! حضرت، حدیثنی سزدگل بلـکه بن‌خطا اوقودم، رضا قاضی اویله سوزنی سزگه دگل بڭا ایته‌در!» دیه‌ایشنی توزاترگه طریشوب قاراسه‌ده، هیهات مجلس اولگی حالینه قایتمادی. رفیقم اولان ذات‌ده بنم اصـل بحثمنی میدانه قویارغه آغز آچوب قاراسه‌ده بنم «شیك» م کبی خطا برسوز اچقندروندن قورقوب بولسه کرك تمام جبنلنمش ایدی، سوزینی ترگزه آلمادی. خلاصه: مجلس قاپ‌ده قرپ اولدی.

ایشته ایرته‌گی کون مجلس ایچون برخط حر- کت ترتیب ایده‌چك یرده بزلر «قاپ‌ده قوپ اوبناب» تارالدق . بونك اصل سببی صرف بنم جهالتم اولمشدر. زیرا اگرده بن‌عرب سوزلرینی درست سویلامش اوله ایـدم، احتمال‌که مجلـس، سوزلرمه قولاق صالمش وقدرالحال مذاکره ایلمش، بلـکه بوسایه‌ده برر فائده‌لی فکر میدانه کلمش اولور ایدی.

قزان شهرنده اولان ابوالمحررین ایله استاذ- العلما اولان ذاتلر کچن‌سنه‌ده بنم جهالتمدن بحث ایدوب، حتی الفباسینی اولسون ختم ایدا آلمادیلر وبحثلری‌ده فضل وکمالتلری ایله مشتهر ایکیوز حضرت قلمی ایـله تارالمقده اولان فنی ودینی ژورنالغه میراث قالدی شمدی برسنـه اولـدی اوشبو یکرمنچی عصرنك فنی ودینی ژورنالی بنم نادانلغمنك ابجدینی اولسون تمام ایندیـکی یوقدر.

چوق شکرلر اولسون ایکیوز حضرت یاردمینه آیـاق طوپراقلری کوزلرگه توتیـا وعلملری‌ده «ماشاءالله لاقوة‌الابالله» اوقولاچق درجه‌ده واسـع اولان مدینه مجاورلری یتشدیلر، آز کونلر صوڭ مکه مجاورلری‌ده بونلره قوشلوب برلکده حرکت ایتسه‌لر کرك. ایشته بنم جهالتلرم اوشبو درجه‌ده مشئوم وکوچلیدر.

ای حضرتلر! ای مجاورلر! ای... و.... لر! بیلورم که بو حرکتلر کزده سزلر معذورسز. (زیرا الساکت عن الحق شیطان اخرس) که مصداق اولمقدن قورقورسکز، حقکزده وار! فقط بوکونه قدر بتون کوچکزنی بنم حماقت وجهالتمی اثبات ایتمک وعالمه کوسترمك ایچون صرف ایتدکز! ایشته بوبر بوش زحمتدر. زیرا بن جهالتمی کندیم اقرار ایدرم وبتون عالمه ندا ایلرم که: «جاهل اولەرق دنیایه کلدم ودنیایه نیچوك کلدم ایسه شویله حالده کیدەچکم، ربحم فلانم بوقدر!» جاهل اولان کیمسه طبیعی احمق هم اولور. بوندن صوکده اولکی کبی اشتغالکز اوز قاشکزده مقبول اولان «تحصیل الحاصل» قاعدەسینه مندرج اولەچغندن هیچ جائز اولماسه کرك. کوچلرکزی اهمیتلی شیلرگه صرف ایتسەکز هم کندیکز هم باشقەلر مستفید اولورلر. اول ایسه بنم سوزلریمی قویان ایزی قبیلندن چوالمی غنه، طوغری، قانون مناظره اوزرنده ابطال ایتمکدر! اورنی اولمق شرطیله صغری، کبری حتی معدولة الموضوع ومعدولة المحمول سوزلرینی استعمال ایده بیلورسز. ایشته بنم فکرم بودر، فقط احتمالدرکه بوده بنم جهالتمدن اولەبیلور.

رضاءالدین بن فخرالدین

«اورنبورغ»

اداره. اگر جاهلرمز «مینم جهالتمی» یازغان محترم ذات کبی نولسەلر، آندی جاهلرمز کوب بولسون!

یاڭی کتابلر

عبدالله توقایف شعرلری

(٤٨بیتلی، شرف مطبعەسی نشری، بهاسی ١٢تین)

هر ملتنڭ شعراسی شول ملتنڭ تلینڭ صافچیسی وتوزەتوچیسی، وشول خلقنڭ قایغو وشادلقلرین اوزلرینه وباشقەلرغه درست صورتده آڭلاتوچی وخلقنڭ، قوری سوزلرده ونثرلرده، اظهار ایتله آلماغان حالة روحیەلرین اظهار ایتوچیسیدر. شوڭار کورەده شعر وشعرا خلق ادبیاتینده ایڭ محترم اورنغه قویلادر. بیك کوب زمانلر تاتار روحانیلری بخارلیلردن تغنی حرام دیب روایت ایتب کیلب، بیك کوب قوه شعریەلرنڭ فقط روحانیلر مدحیەسینەگنه یا خود بیك روحسز، ذلله نیندی صوفیاقلر تلقینی آلتلەگینەگنه صرف ایتلب ضائع بولولرینه سبب بولغانلر. حمدلر اولسن حاضرده ادبیاتمز آندی توڵلردن قوتلب بارادر!

اوشبو کونلرده مطبوعات عالمینه چقغان شعرامزدن عبدالله توقایفنڭ شعرلری شول قوتولو نمونەلرینڭ برسیدر. بو مجموعەده عبدالله افندینڭ خالص تاتارچه هر تاتار راحتلەنب اوقرلق یازلغان بیك گوزل شعرلری وخالص تاتار معیشتندن آلنغان تصویرلری یاننده ایسکی ترك تلی بلەن یازلب عربچه، فارسیچه، اذربیجانچه طاغی ذلله نرسەچه تللریندن قورلغان شعرلریده کوبدر. عبدالله افندی کبی طبیعة شعریەلی کشیلرنڭ ایسکی ویاڭی ترك ادبیاتی تحت تأثیرینه توشبده، تاتار شاعری اورنینه اوزلریندن متکلف ترکلەشکان شاعرلر یاصاب چغارولری تاتار تلی وتاتار تلی وادبیاتی نقطهٔ نظریندن گناەدر. بو مسئلەده مفصلرەك توقتامقچی بولام: قاراکزچی مجموعەنڭ باشندەغی «شورەلی» پاڭیماسینه، برده تکلفسز خالص تاتارچه یازلب، مفهومیده ایسکیده تاتار آراسنده سویلەنگان، خیالی حکایەدن آلنغان بو شعرلر شبهەسز دقتنی جلب ایتەرلکدر.

آق، قزل، آل، صابصاری، زنگەر، یەشلدن چچکەلر
هر طرفقه تەمای ایسلر چەچکەلی بوچچکەلر
*
بیك قویی بولغانفەموند جنپەریلر بار دیلر

توری آلباستی، اوبرلر، شوره‌لیلر بار دیلر
یا بیالانغاچ نه‌بنه‌زنك، لكن كش توسلی اوزی
اورطه بارمق بویلغی بار، ماكلاییندہ موگزی
كبی خالص تاتارچه وشولقدر گوزل توزلگان هم ماتور تصویر ایتلگان شعرلر بله‌ن برگه:

سنك حسنك طبیعیدر سماوی
وهر عضو لطیفكدر ثناری

كبی عرب سوزلریندن تاتارچه توزلب یاصالغان بیتلرنك تاتار شعر مجموعه‌سنده طورولری بتونلای اورنسزدر.

اگر عرب شاعرلریندن امرءالقیس یاخود فرزدق عبرانی وسریانی سوزلردن عربچه ترتیب ایتب شعر سویله‌سه‌لر، «دیمون» و «یوگینی آنیگین» نی لیرمونتوف هم پوشكین اسلاویان ولاتین سوزلریندن روس سایوزلری بله‌ن گنه باغلاب تشكیل ایتكان بولسه‌لر، عرب وروس ادبیاتی بولارنی اوز قهرمانلریندن صاناماغانده بولورلر ایدی.

مجموعه‌ده «شوره‌لی»، «پار آت»، «تله‌نچی»، «كمنی سویه‌رگه» «دنیاده طوریه‌می دیب كیكاله‌شكان دوستیمه»، «طوغان یبریمه» دیگان شكللی شعرلر، هر جهتلریندن تقدیر ایتلرگه شایاندرلر. بوشعرلرده عبدالله افندی بتونله‌ی تاتار شاعری تاتاردر.

بولاردن باشقه ترك ادبیاتی تحت تأثیرنده یازلغان شعرلرینده ده عبدالله افندی مستقل وگوزل تصویرلر درج ایته‌در:

مثلا: «حور قزینه»ده

سنك حسنك درست هرمله‌ی یوكلی
ولكن جیر قزی سندن سیوكلی.

«تربیة الاطفال» ده

خلقمزدن اشتكایه كیتدكزمی تكریه
بویله: ای خلاق! خلقك ایله‌مزلر تأدیه...

«آلتونغه قارشی»ده

بو جهان ابلیس وشیطانلر بله‌ن قالر طنچ
بتسون ایدی شول صاری یوز، شونك درظورقونچ

كبی بتونله‌ی آریگینالنی معنالردر.

پوشكین ولیرمونتفدن ترجمه واقتباسلریده، تللرین استثنا بله‌ن، بحق گوزل چقغانلر. بولار بله‌ن برابر: «محررلر وقلم»، «الله عشقینه!» دیگان كبی هر جهتلریندن ضعیف شعرلرده آرا تیره اوچوراشدرغالیدر.

عموما، مجموعه، ادبیاتمز بله‌ن اشتغال ایتوچیلرنك جمله‌سینك دقتلرینی جلب ایته‌رلك. عبدالله افندی موفقیتی بله‌ن شایان تبریكدر.

رساله طبعیسی جهتیندن ده بیك گوزل ونفیسدر.

شرف مطبعه‌سینك شعر مجموعه‌لری نشری بله‌ن ادبیاتمزگه ایتكان خدمتی-اش اهلی قولیندن بولغانك نیقدر فائده كیتره آلا ایكانینه درست بر میزاندر.

مین اوز طرفمدن، ادبیات محبلرینه وجمله شاگردلرگه مجموعه‌نی دقتلیچه اوقب چغولرینی توصیه ایته‌م.

داملا.

مدرسه خبرلری

اورسكی مدرسه‌لری:

۱ داملا مدرسه‌سی (برنچی محله)

بومدرسه ایسكیدان شاكردلری كوبلگی ایلان شهرده مشهور برمدرسه‌در بومدرسه‌ده اوقو یدی سكزیل مقدم‌ده منطقچیلر یورطی اولوب صوڭره شول محله‌نك مخدومی احمدالاسحاقی افندی استانبول ومصرده تحصیل كروب قایتقاننك صوڭنده اجتهاد ایدوب چیتدان اقتدارلی معلملر كیتروب منطقلر فلانلر اورنینه تفسیر حدیث وباشقه فنون جدیده‌لردن كرتوب خیلی ترقی ایتدردی مذكور

محدومنڭ آتاسی داملا محمدلطیف حضرت (۱۹۰۶)نچی سنه‌ده وفات اولوب آنڭ ایبداش ملاسی هر مترقی شیلارگه قارشی کیلگوچی بر متعصب (مولادر) (مدرسه‌نڭ اداره‌سی مشروطه‌در)

۲ طاو مدرسه‌سی (۲نچی محله)

بو مدرسه شاکردلر کوبلکدن هم شهرنڭ اورطاسنده بولغانلقدن مشهور برمدرسه‌در. مذکور مدرسه بوزمانغه قدر عموما منطقچیلار یورطی اولوب برایکی سنه‌دن بیرلی‌گنه برآز زمانه‌غه موافق ترتیبکه صالندی معلماری اوزنده اوقوغان پیش قدملریدر محله کشی‌لری مدرسه‌نی ترتیبکه صالورغه طرشسه‌ده نی سببدندر مدرسدن رخصت بوقلقدنمی برآز توقطاب توره‌در (اداره‌سی مستقله‌در)

۳ بازار محله‌سی (۳نچی محله)

بومدرسه خیلی زمان طاوشسز طنسز آقصاق وصوقرلر فاطری اولوب طورب صوڭره بورونغی ملاسی فالج زحمتی ایلان مبتلا اولو سببلی آنڭ یانینه باشقه ملا آلوب بوملا کیلگاچ مدرسه‌گه خیلی طوك باشقرطلر جییولوب دورت‌بیش یلدان بیرلی شاکردجیلاحسابنده‌در بومدرسه بالکل بورونغی اصولده اولوب، بورونغی مدرسه‌لرده‌نی حاللر اولسه بارچه‌سی بومدرسه‌ده طابله‌در. بو مدرسه‌نڭ اداره‌سی شاکردلرنی قرأتخانه‌غه بارماسقه قول قویدروب‌قنه قبول ایته‌در (اداره‌سی مستقله‌در)

٤ دمین محله‌سی (٤نچی محله)

بومدرسه‌ده ایتورلك نرسه یوق مدرسه‌سی بار لکن شاکردلری فرد اولنسون یوقلغی سببلی باری یوغی برابر (اداره‌سی .....)

اورسکی (الاصلاح مخبری)

(توننه‌ر مدرسه‌سی)

بومدرسه بوندن اوّل بولغان یعنی علی وشمس-الدین حضرتلر زمانه‌سنده زمانه‌سینه کوره خیلی یخشی اوقلغان. بووقتده خدمتچان پراصطویغنه تقوی آدملر یتشکان. آلار وقتنده اوهام یوق درجه‌ده آز، منطقدن یالغز شمسیه اوقلغان آندن صوڭ حاضرگی ملا ایشمی بخارادن قایتوب اصول تدریس بخار اصولنه آلشترلغاچ، گریكلرنڭ استعمالدن چقغان کتابلرون شورلك پوچماقلرودن ازله‌ب آلوب اوقی باشلاغاچ، عموما شاکردلر تربیه‌سزلنگانلر. بووقتده مرائی صوقر صوفیلر، سوز آڭلاماوچی جبن لانسلمچیلر، یتشه باشلاغان حاضرده هم شولایوق اوقله، یتشه وچغالر. الحاصل مدرسه‌نڭ مادی جهتی برآز یخشی بولسه‌ده اچند ایکی‌تین‌لك ترتیب واصلاح یوقدر اوتکان یل شاکردلر برآز آڭلاب اصلاح طلب قلسالرده برباقدن فکرسز آتالری، مانع بولغانلقدن، ایکنچی ایشمی دن‌تورلی خارق‌العاده جبرلر کوروب رابو-تنیگنه قیناتورغه چاقلی یتشکاچ، البته، توقتاب طورورغه مجبور اولدیلر آتالری فکرلی بولغانلری ایکنچی مدرسه‌گه کیتوب، قالغانلری تله‌ر تله‌س کیلسه‌لرده اوقولر همان اولگیچه همان یوزله‌ب کشیگه برخلفه، هفته‌ده برایکی ذله‌گوب قالغان درس...

توغرسی بومدرسه گرچه علوم دینیه مدرسه‌سی اسمند یورتلسه‌ده علوم دینیه اوقتلمی اوقولغانید بیك توبان درجه‌ده‌در. تفسیر حدیث تمام اعتبا-ردن توشکان. آنی اوقتردای اقتدارلی معلم‌ده یوق. اصل بونداغی خولیگانستوا «اصول جدیدلر تفسیرحدیث قاراب قایسی مصرغه واروب تفسیر حدیث اوقب بوزلغان» دیلر .

«تاتار اوغلی»

خاتون قز عالمی.

خانملر!

ای خانملر! اباسزدن کورگان بارمی؟

قرده مانور چچکه‌لرنی، اوله‌نلرنی

ایرکن اوسه، اول اوله‌نلر، — عبرت بزگه
چاپانلرنی ، اوزون شه‌للرنی بورکه‌نمی .
کوندز قویاش، آیلی کیچه‌ده آینك نوری
هیچ مانعسز اوله‌نلرگه توشه طوری
کش ایله بیره‌کلیدر وقت وقت
یالنراتسا رحمت یغموری‌نڭ صووی
آلار ایرکن فایده کوره طبیعتدن
آزاد آلار هر ظالملرگه بیعتدن
بخشی بلسه‌ك، دوستلر، خانم افندیلر!
شوندی ایرك بار بیت بزگه شریعتدن
اوله‌نلرده حقیقتده ایرلی، خاتون-
لی بولالار برسی ایردر برسی خاتون
لیکن آلار شوندی رحمت یاوغان خلق
آشامیلر رفیق، رفیقه‌نڭ حقن
آلار جه‌ینڭ ماتورلغن برگه بوله
قاتی جیللر، داوللرده برگه بولا
هر طوغریده تیگزلکده عمر سورگاچ
کوز کونده قشقه قارشی برگه صولا.

«الاجتهاد» مکتبی طالباتندن : محموده مظفریه.

*

الاجتهاد مکتبی طالباتندن نعیمه خانم کازلووا اداره‌مزگه خط یازوب، زاؤود محله‌سی پورکیلرندن مینگلی بای صوفی‌نڭ سبقدن قایته تورغان قزلرنی تورلی ادبسز سوزلر بله‌ن تحقیر ایتوب قالوندن زارلانه‌در.

— طالبه توتاش، آندی پورکیلرنڭ قچقروب قالولرینه سز برده بورچلماگز. آلار سزنی تحقیر ایتمیلر، بلکه اوزلرینڭ دنیاده ایڭ خوارکشی ایکانلکلرینی گنه کورسه‌ته‌لر.

داخلی خبرلر:

پیتربورغ مخبرمزدن:

۲۲نچی نویابر — ایکنچی دوما ساتسیال دیموکرات اعضالرینڭ صودی باشلانغان کون.

مونڭدن باشقه — بو کونلرده، باشقه اونیویرسیتیتلرده، تورلی سببلردن اختلال باشلانب طورادر: کییفده استودینتلر اسخودکاسین ناگایکالار بله‌ن طاراتب اونیۋیرسیتیتنی یابدیلر. یوریفده شولایوق اونیۋیرسیتیت یابق.

پیتربورغده ۋیبصشی ژینسکی کورصلرده ساتسیال دیموکرات خلق وکیللرینه قارشی صودقه عدم رضا کورسه‌تر ایچون بر کونلك زاباستوفکا اعلان ایتلدی. وباشقه مکاتب عالیه‌لرده‌ده صودقه اوزلرینڭ مناسبتلرین تعیین ایته‌ر ایچون اسخودکالر تعیین ایتلدی.

بو واقعه‌لر پیتربورغ اونیۋیرسیتیت استودینتلری طرفندن‌ده مداخله‌سز قالدرلمادی.

صوڭغی وقتلرده سیمیناریه تمام ایتکان شاکردلر، کشیش بولورغه رضا بولمی باشلادیلر. بیك کوبسی یاکادن تحصیل ایته‌رگه اونیۋیرسیتیتلرگه کررگه شوق ایته‌لر. شونڭ ایچون کییفده فقط کشیشلك‌که اراده‌لری بار کشیلر ایچون گنه اوچ کلاسلی بر روحانی مکتب آچماقچی بولالر. ژیاتکه شهرینده شوشی کونلرده‌گنه بر سیمیناریستنی کشیش یاصار ایچون آرخاری کیلب عبادت باشلاغاچ، سیمیناریست کشیش بولمایه‌چغین سویله‌گان نیقدر وعظ نصیحت قیلوب باقسه‌لرده شاگرد انصافقه کیلمه‌گان.

چیلابی اویازدینده آرزنالی قریه سیندن اداره‌مزگه خبر بیرولرینه کوره: اوّلده اول قریه‌گه عبدالولی یاوشف اعانه‌سی بله‌ن بر مکتب صالنب ومعلمینه‌ده وظیفه بیرلب کیلگان ایکان. عبدالولی یاوشف ئولگاچ ملا علی یاوشفدن معلمگه وظیفه بیررگه اوتنسه‌لرده، اول قبول ایتمه‌گانلکدن ناشی

٥-سنه قریه بالالرینه ئلله نیقدر فائـده کیترگان مکتب حاضرده یابلورغه مجبور بولغان.

اوبات، اوزین منرقی صاناب بوری طورغان یاش بایغه!

سه‌بردن یازولرینه قاراغانده: آنلاغی آنجورین‌لر تربیه‌سنده‌گی مدرسه‌ده بوییل صنفلر تأسیس ایتلب، ٤ صنف ابتدائی وایکی صنف رشدی یاصالارق، انتظاملی صورتکه کیترلگان. بو مکتبلرده معلم بولور ایچون همتلی اغنیادن سراج‌الدین بختییف اعانه‌سی بله‌ن اوتکان جای اوچ شاکرد علوم جدیده تحصیلی بله‌ن اشتغال ایتکانلر ایکان. مدرسه‌نی ترتیبلی صورتکه کیترر ایچون آنجورینلرنك وکیلینه مراجعت ایتبه، اول، اعانه بولماسلقین بلدرتکاچ، بختییف، یوسوف کبیلر اعانـه ایتب وجودکه چقارغ‌نلر.

۱۳نچی نویابرده باکو ضیالی مسلمانلری گیمنازیه‌ده اوقوچی فقیر شاگردلر فائده‌سینه «شـرق کیچه‌سی» یاصاغانلر. کیچه‌ده عموما خلق بیـك کوب بولغان. اوّل تاتارچه عسکر تورمشیندن بر ژادبوئیـل وآندن صوك روسچه بر کامیدیـه اوینالب، آخردن سلطانف دیگان بر گیمنازیـست بله‌ن مالاروسکا-آرتیستکا، کافکازنك ملی تانسه‌لرندن لیزگینکانی بیك گوزل صورتده بیبیگانلر. آندن صوك شرق وغرب تانسالاری عمومی بیلـگـان. کیچه‌دن شاگردلر فائده‌سینه شاقتی فائده قالغان.

«کاـپ»

کییفده صوکغی واقعه‌لر سببلی درسلری طاشلاتلغان خاتونلر قورصلرغه یه‌دن قبول ایتلولرن طلب ایتب پراشینیه بیره‌لر.

۵۰۰ قدر پراشینیه آلندی. طالبه‌لرگه: باشقه ماده‌لر آراسنده: «قورص دائره‌سنده‌گی ترتیبلرنی بوزو، جییولوشلر یاصاو همیدا گوگیچسکی ساویت طرفندن یاصالغان تنظیماتنی بوزو، قورصنی طاشلاو دیه قارالادر» ماده‌سینه‌ده قول قویلدرلادر.

اسناوروپولك (Народная Грамотность) یعنـی (خلقنك اوقو ویازووی) جمعیتی‌نك اجتهادی‌ایله بر نارودنی اونیویرسیتیت آچلغان. درس طالبلاوچیلر ۳ صنفکه بولنگان. یکرمی دورت معلم تعیین ایتلـگان. پراغرامالری واسع. یازلوچیلر کوب وهمان آرتمقده‌در.

قزان خبرلری:

صفی ملا محله‌سنك متعصبلری: عبدالله آپانایـف کشـافی حضرتلر اوستندن مدرسه‌گه محله خلقنك رخصتندن باشقه، کرب اختلال فکرن صاچالر دیب پالیتسیه‌گه دانوس یاصاغانلر.

پالیتسیه‌ده بوکونلر مدرسه‌نك ناظری عبدالرحمن قوشایفنی چاقرب سؤال قیلغان ایکان دیب ادره‌مزگه برشاکرد خبر ایتدی، ناظرنك نی جواب بیرگانی معلوم توگل.

حاضرده شاگردلر قزل باشلی سولـگی‌لرمزنی کانفیسکاوات ایتمه‌لر یارار ایدی دیب بیـك قورقوده تورالر ایکان.

کشافی حضرت محله‌سی مدرسه‌سینك ناظری ابلییف شاکرکه هرجمعه‌ده مدرسه ومسجد فائده‌سینه اعانه جییب بیراسه‌ده، مدرسه‌نك کیره‌ك یاراقلرینی قارامی، مدرسه حاجتلرینی صورارغه کیلگان شاگردلرنی قووب چغارا ایکان!

عجب، اول اعانه آقچه‌لرین قایده صرف ایته ایکان؟.

ایشتدکمزه کوره، قزان یاشلری Прос. Культур. кружокъ آچماقچی بولەلار ایکان. ۳۰نچی نویابردە، پالیتسیه رخصتی ایلەن برنچی مجلسلری بولمش. اسمـن «آی» دیب تعیین ایتکانلر. اوصتافی شوشی کونلارده گوبیرناتورغه تابشرالاچق ایمش.

۱نچـی دیکابرده مسلمانلرنڭ (شرق کلـوبی) آچلدی. حاضرگه بلغارده. ۲نچی نومیرده. چلینلك حقی Взносъ ۵ صوملر.

اوفا معلملرینه آچق خطقه جواب.

۵نچی نومرلی الاصلاح جریدەسندە اوفاده ۳ نچی محـله معلملرینه آچق خـط سرلوحەلی بر مقاله درج ایدلمش ایدی. بزلار ۳نچی محـله اهالیسی شوکار جوابا کیلەچککی نرسەلرنی یازامز.

محلەمزده اولان مدرسەنڭ آچلدیغنه بشنچی سنه اولدی محترم محمدصابر حسنف حضرتلرینڭ آرتندن ایاروب کلمش شاگردلری معلم اولەرق بالالرمزنی اوچ دورت سنه مجانا اوقوتوب گوزل پروغراملری سایەسندە بزلرنڭ اوتوز یل مدرسەده یاتوب بلمگان علملرمزنی هم یازو وحساب لرنی بلدردیلر. بوخدمه‌لرینه تشکردن عاجـز اولەرق، رحمت اوقودن باشقه، هیچ شی دیمیررز، اوشنداق اوشبوسنەدە‌ده معلملرمزه تأمین معیشت قدر وظیفه ویردکمز یوقدر. درست، اوقوغان بالالردن آیـلاب بالا باشینه یگرمی وایـللی کاپیك وبایراقلارندن برر صوم پاره آلنسەده، مدرسەنڭ جمیع مصارفی اوشبو جیولغان پارەدن اولدیغندن، پاره آز سببلی معلم‌لرمزنڭ بعض‌لری آینه ۸صوم وبعض‌لری ۵صوم وظیفه آلورلر. معلملره ویرگـان وظیفەمز اوشبو قدردن عبارت اولسه، معلملره وظیفه ویرەمز دیه جریدەستونلرنده منتقیلماقمز احمقلق واویاتدر.

بزم اوفاشهرنده‌گنه معلملرڭ قدری یوق اما جریدەلره قاراساق کورنەدر، آینه ایللی صوم وظیفەلر تعیین ایدوب معلملر صوراملقده‌لردر. بزم معلملرنڭ بوخبرلرنی جریدەلرده کوره طروبده بش روبلەگه قناعـت ایدوب کوکراکلری آغرغانچه خدمـت ایتمکلری ملتنی سودکلرندن انسانیتلرنـدن در دییوب بلەمز.

ختم وعیدوقتلرنده آلغی صفنی طولتروب اوطو-رماقلریـله اوزمزنـڭ نچارلقمزدن ومعلملارەمزنڭ فقیرلك‌لرندن کلمش، بر عادت وبرعملدر معلملرڭ جماعتی وبالاچاغاسی باردر بزم بش صوم ویرگانمز قایو احتیاجلرینه یتسون، انصاف کرەك قرداشلر اویلاب قاراڭز!

دخیـده بالالرمز هیچ شی بلمیورلر دیەکمزده یالغان وافترادر الحمدلله صابر حضرتنڭ کلمکیله ایروقـز بالالرمز اوقوب تیوشنچه احـکام دینیه اوگرانوب یازو وحساب کبی علملرنیده کرەکنچه یخشی بلدیلر اوشنداق الوغلرمزده جمعه صاین کوزمز کورمگـان وقولاغمز ایشتمگـان وعظلـر سویلانوب طوردیغندن یواش یواش فسادلق وجها-لتلرمز آزایوب وبتوب کلمکده‌در.

امضالر: عبیدالله نوغایـف، شاهی محمد بولغاقوف، حاجی اسفندیار بن عابدالله، سلطان گرای بولغاکوف، آرسلانعلی آلمـایف، شمـس الدینزاین اللهاوغلی موراتف، عبدالحی شمسونف، علاج الدین کلمیتوف.

متفرقـه

زکی شاگردنڭ مدرسەدن قوولوی

۷ نچی نومردن ما بعد

عیدنـڭ آطنەلری اوتدی. تیـك طورودن یالقه باشلەدیلر، اول آراده حضرتده کرب، کوب یاتدڭز ایندی، اوقی باشلرغه کیراك، دیب

چغوب کیتدی. اوق باشلادیلر باشلاونك، قوری اسمیگنه شول. آللرینه کتابنی آچوب برایکی سوز ایتسه ایتـه ایتماسه یوق، طاغن سویلاشورگـه کریشه: عید، ختم حاللرنی تکرار ایده چونکه آطنه‌غه، اون‌بش کونگه، بردرس آنی برکونلك اوقوب بله‌ده ۱٤ کونینی باشقه اش بولماج سویلاشوب اوتکاره. شولای ایتوب عمرلر اوته رمضانلر عیدلرده اوته، زکی کیلـگانگه ۳ آیلرده بولدی. قربان عیدلری‌ده یقین‌لاشدی. اولـگی کبی اوتدیلر هم عیدده‌گی همه نرسه بولدی بو عیدده زکی‌نی ایبداشلری قزقدروب خیرچیللکه اویراته‌کچی بولوب آلوب چقغانلر ایدی. شاکردلر بیك قزو یردکارندان زکی بیك آردی. ع‍مرنك برکره اولسون براشسز یاتب آدم‌نك قابقاسینه بارمغان حیالی انصافلی زکی‌مز، هرکم‌نك قابقاسنی قاغوب، قایوسندن سوکلوب، کینارگه وقایوسندن وقت یوق، ایوده یوق دیگان سوزلرنی ایشدوب، یوروگه وجدانی قبول ایتمادی. شول سببلی آچقه اولسه‌مده چالما کیوب، کلانب یورور حالم یوق، باینك برنیچه کاپیگی ایچون یوزصومنی توگو وقزارو احتمالم یوق، دیب کروب، کیندی، یوره‌ادی. اولگی حاللر همه‌سی‌ده بولدی، بو عیدده اوترب کیندی. ایندی شاکردلرنك الکان یارمینکه‌لری بتدی، فقط جنازه بولور دیب کـنه امیدله‌نب طـورا باشلادیلر. جنازه بولسه، یوقاری‌ده یازلغان، کیفیتچه طالاش، سوکـش ودرس اوقمالر همی‌سی بـولا ایدی. اولـگـی یللـرده زکی‌مز بو مسئله‌لرنك همه‌سندن خـارج وتماشاچیسی‌غنه بولـش ایسه‌ده صحبـت مؤثـر، دیلر. چن‌سوز ایکان. شاکردلرنك هر زمان شول خیرچیلك مسئله‌سنی بیك یاراتوب چاینالری سببلی زکی‌ده ۲ـ۳نچی یللرده حیا انصافنی بریاقغه طاشلاب عین شول‌اوزی نیچك بولار اویالمایلر ایکان دیب آبدراغان اشلرنی همه‌سنی اشلای باشلادی. خیرچیلك‌دن اویالمای باشـلاب، تمـام اویرانب یتدی واقعـا باشقه شاکردلرده شـولای مدرسه‌گه کیلـگانده انصاف حیالی بولالرده شـول شاکرد آراسینه قاطشو سببلی انصافنی طاشـلاب وجدانلری صبقرایه، خیرچیلك‌نی قبول‌ایته باشلی. ایشته علمامزنك صدقه‌غه بوقدرلی سجل ایتولری آلارنك یارلیلغی سببلی‌گنه توگل، بلکه مدرسه‌ده یکرمی‌سنه‌ده آلغـان تربیه‌لری شولای قانلرینـه خیرچیلـکنی سڭشدرودن عبارة بولو سببلی صدقه دیگانده جاننی، دیننی، ملتنی آیاماسلق بوله‌لر.

بزنك زکی مخدوم نویابرده کیلـگان ایـدی. آز زمان شرح عبدالله‌نی اوقودی. بیك کوب اوینلر اویراندی . حیـا انصافنی آز بـولسه‌ده آزایتدی. خیرچیلك‌که میل ایته باشلادی. ایندی مارط جیتدی: قویاش نوری دنیانی یه‌مله‌ندره رماطورلی باشلادی، شاکردنك‌ده کوبسی کیته‌باشلادی. مدرسه‌ده بیك آز قالدی ، بزنك زکی‌ده آپریل باشلرنده اوینه قایتوب کیتدی.

بوجای اوتدی، کوز باشلاندی، اوکتابر چیسلاسی کردی، دنیانك ماطورلغی بتا باشلادی. اوکتابرنك صوڭغی کونلرنده زکی یاڭادن مدرسه‌گه کیلدی. باشقه شاکردلرده آزراق کیلـگالی باشلادی. اوتکان یـل اوزی نی قدرلی قیونلق کررمش ایسه یاڭا کیلـگانلرگه شولارنك همه‌سنی زکی‌اوزی طاتندرا باشلادی. بوسنه‌ده‌ده زکی‌کبی نیچه شاکردلر شوندی وحشتلر کوردیلر. ونیچه شاکردلر انصاف حیالرنی خیرچیلك وطمعچیلـك که آلشدردیلر. بوسنه‌نك‌ده ختم، عید، رمضان، جنازه‌لرده شاکرد آراسنده‌غی حرکت، برده اوتکان یلنقندن کیم بولمادی. بالعکس خیرچیلك‌نی بوسنه بیگراك‌ده ترقی ایتدردیلر، باشقه یللرده ختم

ح، زوقایف.

کوننی همه خیرچیلر وباشقه مدرسه‌نڭ شاکردلری‌ده، مسجدنڭ آلغی بولمه‌سنه کروب صدقه‌نی برنڭ شاکردلر ایله اورطاقلاشه‌لر ایدی. بوسنه‌ده بو مدرسه‌نڭ شاکردلری بایلرنڭ همه صدقه‌سنی اوزارینه آلوب، باشقه‌لرغه بیردرماو ایچون حیله ازلی باشلادیلر. بو خصوصده هیچ اوقماینچه ٤—٥ کوننی اردم ایتدیلر، کوب نچقرشدیلر، سوىلاشدیلر، ومڭ تورلی حیله‌لر کورساتدیلر: قایسی، اورامغه چغوب، همه خلق‌غه برسوز جابی چغاروب، ختم‌نڭ بولاچق کونندان باشقه‌سنی ایتورگه کیراك، شاکردلر هم خیرچیلر ختم‌نی بلمای قالسون‌دی قایسی‌لری ایشك توبینه قاراولچی‌لر قویوب صدقه‌چی آدمنڭ اوزبزدان باشقه‌سنی کرتمسکه کیره‌ك دیلر. وباشقه شرندای بیك کوب فکرلر سویلانب کوب سوزلر صوڭنده شول صوڭغی فکرنی قبول ایده‌رك، ۷ صومغه ایکی شاکردنی ایشك توبینه قاراولچی‌لق‌غه یاللادیلر. بومدرسه شاکردندان باشقه هیچ بر صدقه‌چینی اچکی بولماگه کرتماسکه، خیرچی یاکه چیت شاکرد براوگنه کرسه‌ده آقچه بیرماسکه شرط ایتدیلر. بوقاراولچی‌لر برجهتدان بزنڭ شاکردلرگه‌ده ضرر بولدی: باشقه یللرنی کوبسی آخشامدن قایتمای قاله، قایتقانلری‌ده خلق آخشامدان چغوب بتوایله تیزوك باروب مسجدگه طوله ایدی. بوقاراولچی‌لر آخشامدن هیچ شاکردنی قالدرمای قوب قایتاردیلرده، مسجدنڭ آلغی بولمه‌سنڭ ایشکنی بیکله‌ب افطار ایلرگه قایتوب کیتدیلر. آخشامدن صوڭ شاکردلر مسجدکه باروب طولدیلر لکن‌نی فائده؟ آلغی‌بولمه بیکلی کررگه یول یوق.

آخری بار

عالمجان ابراهیمف.

اعلانلر

باصلوب چقدی

آلدم بیردم

پییصا بیش پرده‌ده، آلتی کورنشده

محرری:

عیاض افندی اسحاقف

بهاسی ۳۰تین

صاتلادر مشهور کتابچیلرده هم

ناشرلرنڭ اوزلرنده.

ناشرلرگه مراجعت اوچون آدریس

Казань Бр. Губайдуллины.

مرآت‌التألیف صاحبی‌نڭ دخی دورت رساله‌سی صاتلماقده‌در. ۱) مرآت‌الفتن ۲) اظهار التألیف ۳) کتاب‌الاستقلال ٤) کتاب‌الزکات بو رساله‌لر حسینف ورثه‌لری مغازه‌سنده. بدرالدین نزیرف مغازه‌سنده صاتلماقده‌در. بهالری آرزان.

اوزینڭ کیتوی سببلی، اجاره‌گه (آریندا گه) یاڭی ایکی یاتاژلی اوی ۱۸ فاتیری بار. بار آنبارلری ایله برگه نیچه یللرغه بیرله‌در. پله‌تنده میلوۋارینی اورامده. هم شول اورندق شولرق خواجه‌نی آریندا گه بیرله جیرلر، ۲۰دن آرتغراق بر ایتاژلی هم ایکی ایتاژلی اوی‌لر صالرغه ممکن. بهالری: ۲۵صومدن ۵۰صومغه قدر. کورساتوچینڭ آدریسی اداره‌خانه‌ده. بهالرن بلشور ایچون آدرس: گیورگیفسکی اورام کازوننی ۋیننی اصکلادده کانتورشچیك سیرگی پرونیندن.

پچان بازارنده.

کامل ترتیب ایله باره تورغان سودا بیرله‌در.

آدرس اداره خانه‌ده

На Костюмы! کییملرگه!!

ایرلر کییمی ایچون طازا هم مودنی ماتیریه‌لر تله‌گان کشیگه، فابریکا بهاسی بله‌ن هم یخشیلغینه کفیل بولب، نالوژنی پلاتیوژ بله‌ن بیبه‌ره‌مز (آلوچینک کوکلینه اوشاماغان تاوار قایتارلب آلنادر، تله‌گان کشیگه ایکنچی تورلی تاۋار وتله‌مگان کشیگه آقچه‌سی قایتارلب بیرله‌در):

۱ آ گگلییسکوی تریکا بیک طازا، قارا استینه آزغنه بلنب طوراطورغان صیری یول توشگان، یا که بتونله‌ی یولسز قارا، زه‌نگه‌ر صو هم طونوق صیری توسلرده، بتون ایرلر کاستومینه یته‌رلك ٤ آرشین یارملی کیسه‌گی نك بهاسی ٥ صوم ٥٠ تین.

۲ مانچیستر ایگی یاگا موداده هم بیك هیبت تریکا. طونق یا که آلیۋکۆی جیرلسکگه ماتور نفیس شاقماق توشکان. ٤ آرشین یارمینك بهاسی ٦ صوم ٧٥ تین.

۳ اورال ماتور هم طازا ماتیریه، تکانی روبچیکلر بله‌ن، قارا، زه‌نگه‌ر، کاریچنوی، آلبۋکۆی هم طونق صیری توسلرده، ٤ آرشین یارمینك بهاسی ٧ صوم ٢٥ تین.

٤ تریکا شیۋیوت ایگی یاگا اش، بیك طازا، شوما ماتیریه، مهابت کییملر ایچون یخشی قارا، طونق زه‌نگه‌ر، کاریچنۆی هم طونق صیری توسلرده، ٤ آرشین یارملی کیسه گی ٩ صوم ٥٠ تین.

٥ دراپ شوما، کوزگی هم قشقی پالتولر ایچون، قارا، طونق زه‌نگه‌ر، ماره‌نگو توسلرنده پالتوگه یته‌رلك ٣ آرشین چیرکلی کیسه‌گی ٨ صوم ٩٠ تین.

٦ شولایوق دراپ شوما، لکن یوغاری صورت، ٥ نچی نومرده یازلغانوق توسلرده یا که آنگلیسکی اۋکوصلی، یعنی طونق توسده بیك آزغنه بلنه طورغان یوللر بله‌ن یا که شاقماقلی، ٣ آرشین چیرگی ١١ صوم ٤٠ تین.

تله‌گان کشیلرگه کیسه‌کلرنك آرشین حسابینی آرتدرغه هم کیمترگه ممکندر.

بهاده اوزینه توشکان مقدارده آرتا هم کیمیلر.

شرح: بروقنده اوچ یا که آرتغراق کییملك آلدرغان کشیلرگه کییملك ایچون حاجت اچلکلر بتونله‌ی بوش هدیه بولاراق قوشلوب یباره‌لر.

یبه‌رو خراجتی بزنك حسابدن.

آسیای روسی ایچون پوچته خراجتنده‌گی تفاوت بهاغه آرتدرلادر.

آدرس Станиславу Орлянскому и К° Лодзь. петроковской губ. № 84.

مخابره روسچه یاکه نیمسچه‌در.

معارف کتبخانه‌سی طرفندن نشر ایدلمش یاڭی کتابلر.

۱ مختصر تاریخ عمومی مؤرخ مشهور (مرادبك اثری) طبع وکاغدینڭ گوزل وصحیح اولماق ایله برابر هرقرنی باشقه باشقه (۲۰)تین اولب باری بر (۳۰۰) گه یقین بیتلی کتاب. بهاسی (۵۵) تیندر.

۲ مختصرهندسه بتون روسیه شهر مکتبلرنده ترجمه ایدلوب گوزل کاغد اوزرنده (۲۰۰) گه قریب شکلی اولدیغی حالده طبع ایدلدی (۸٤) صحیفه بهاسی (۲۵)تین

۳ علم اشیا عمومی روسیه‌ده اولان اورته مکتبلرنڭ توبن صنفلرنده دستورالعمل اولان (اوسکوفنڭ پربرودوڤیدنیه) سندن خالص تاتار تلنده اوله‌راق مشهور محررلرمزدن حارث افندی فیضی طرفندن ترجمه ایدلدی حاضرگه قدر تاتار مطبوعاتی عالمنده مثلی اولمه‌یان گوزل روشده برنچی قسمی طبع ونشر ایدلدی ۷۰ که قریب رسمی باردر. بهاسی (۲۰) تین

اوچ صومغه قدر پوچطه مارقه‌سی مقبولدر. زاداتکه‌سز زاکازلر کوندرلس.

КАЗАНЬ. Книгоиздательство
Т-во Камалютдинова и К⁰, па Сѣнной

«شعرلر کتبخانه‌سندن»

۳نچی دفتر

عبدالله توقای شعرلری

بو کونلرده شرف مطبعه‌سنده گوزل صورتده باصلوب چقدی.

بهاسی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱٤ تین.

هر یرنڭ مشهور کتابچیلرنده صاتولا.

ناشرلرینه آدرس

Казань, Типографія ШАРАФЪ.

صباح کتبخانه‌سی

سنه ۱۹۰٦

مصارفیله باصلوب چیقدی:

اشیا درسلری.

برنچی قسم، اثر: ح. زبیری

مکاتب ابتدائیه‌گه مخصوص اوشبو کتاب «معلملره نمونه»ده کورساتلگان، شفاهی معلومات وعلم اشیا درسلری ایچون یازلمش اولدیغندن معلملرنڭ دقتلرینی رجا ایته‌مز.

دانه بهاسی: ۱۵ تین.

رهبر املا

اثر: حارث فیضی.

بو رساله محرری طرفندن تمام توزاتیلوب هم آرتدرلوب، خاریطونف مطبعه‌سنده اورطافورمه‌ده باصلوب چقدی.

دانه بهاسی: ۱۰ تین.

اصول تربیه وتعلیم

اثر: ع. امینی

طوغاندن آلوب سن بلوغینه قدرلی بالالارنی تربیه‌لمك، الفبا، قرائت، علم حال، لسان، تاریخ، جغرافیا، حساب کبی مکاتب ابتدائیه ورشدیه درسلرینی تعلیم ایتمك اصولنی آوروپا لسانلرنده اولان اصول تربیه وپیداغوغیا کتابلرینه موافق روشچه بیان ایتکان اوشبو رساله‌نڭ هر معلم ومربی‌نڭ قولنده بر نسخه‌سی بولمقینی توصیه ایته‌مز.

دانه بهاسی: ۲۵ تین.

رهبر صبیان، معلم العبادات

۲نچی قسملر، اثر: ح زبیری

ایکنچی کره توزاتیلوب باصلمقله برابر بهالریده کیموتلدی، اوّلده یکرمیشر تین ایدیلر، بو طبعده رهبر صبیان (۱۵) تین‌گه، معلم العبادات (۱۲) تینگه صاتلمقده‌در.

عقائد ترکی، معلم العبادات

۱نچی قسملر، تیز کوندن ۳نچی مرتبه باصلوب چقالر.

تیلیغرام وخطایچون آدریس: Кзань, акнигоиздательство «САБАХЪ»

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. „Бр. Каримовыхъ", въ Казанi